

Het tumultueuze politieke leven van Leo Augusteyns

Radicaal-liberaal en Vlaamsgezind volksvertegenwoordiger (1906-1919), activist,
Vlaams-nationalist, antifascist

Daniël Vanacker heeft aan Leo Augusteyns (1870-1945) een volumineuze biografie gewijd, gesplitst over twee boeken, die corresponderen met twee fases uit zijn bewogen politieke leven.^o De auteur had zich via zijn boeken over het activisme en de Frontbeweging reeds een verdiende reputatie verworven inzake intens bronnenonderzoek en hij bevestigt dat ook ditmaal. Hij plaatst zijn hoofdfiguur in de brede historiek van de liberale arbeidersbeweging in Antwerpen en daarna van het Vlaams-nationalisme. Telkens blijft hij dicht bij zijn verhaal, zodat men haast vergadering per vergadering kan volgen hoe een interne en externe machtsstrijd verloopt, via welke organisaties en via welke sleutelfiguren. Dat levert fascinerende confrontaties op, die de auteur zeer goed duidt, maar verdere interpretaties laat hij meestal aan de lezer zelf over, zelfs in het besluit na elk boek. Dat is jammer omdat hij zo de kans mist om zijn vernieuwende inzichten een breder kader te geven en in te bedden in de bestaande historiografie, zoals met betrekking tot de relatie tussen Vlaamse en sociale beweging. Dit soort vragen stelt hij dus niet. Ik mis ook wat recente literatuur, maar wellicht was hij daarvoor reeds te ver gevorderd. Dit doet geen afbreuk aan zijn indrukwekkende prestatie, waarbij het vele materiaal tot een zeer leesbare analyse werd verwerkt. Bovendien zijn de boeken mooi uitgegeven en prachtig geïllustreerd.

EEN EERSTE LEVEN: RADICAAL EN VLAAMSGEZIND LIBERAAL

Het eerste boek maakt een einde aan de mythe dat de arbeidersbeweging alleen een socialistische en een christendemocratische component zou hebben gekend. Meer, alvast in Antwerpen stond de liberale arbeidersbeweging tot aan de Eerste Wereldoorlog zelfs het sterkst. Dat gold zowel voor de liberale mutualiteit Help U Zelve, met meer dan 4000 leden, als inzake politieke mandatarissen, zij het met een zwakke vakbondswerking, ook vanwege de optie voor neutrale vakbonden.

^o Daniël Vanacker, 1. *Een averechtse liberaal. Leo Augusteyns en de liberale arbeidersbeweging*. 2. *Van activist tot antifascist. Leo Augusteyns en het Vlaams-nationalisme*, Gent, Academia Press-Liberaal Archief, 2008, 752 pp., ill., ISBN 978 90 382 1242 5.

Leo Augusteyns, s.d.
[Prentbriefkaart, ADVN, VPR130]

De auteur brengt de historiek van die liberale arbeidersbeweging uitstekend in beeld. Hij wijdt er verscheidene hoofdstukken aan, die als het ware een boek op zich vormen, soms zelfs ten koste van zijn biografische verhaallijn. Het ziekenfonds Help U Zelve werd opgericht in 1880, met als eerste voorzitter en tot aan zijn dood in 1900 vader Augusteyns, autodidact en drukkersgast. Het werd aangevuld met allerlei culturele verenigingen en drie coöperaties (bakkerij in 1897, levensverzekering en brouwerij). Zo ontstond op lokaal vlak een stevige zuil, waarin vooral de bakkerij het financiële hart vormde en o.m. Het Liberale Volkshuis (1901) zou bekostigen. Vanaf de invoering van het mannelijk algemeen meervoudig stemrecht in 1893 kreeg Help U Zelve er een politieke functie bij: het aantrekken van de nieuwe kiezers in concurrentie met vooral de socialisten. Het startte met een politieke werking, eiste erkenning op als volwaardige deelgroep naast de drie bestaande korpsen (de Association Libérale, het Vooruitstrevend Democratisch Verbond, de Liberale Vlaamse Bond, die samen de Verenigde Liberalen vormden), met eigen politieke vertegenwoordiging op gemeentelijk, provinciaal en parlementair niveau. Het begon met een eigen pers. In 1900 verwierf het een eigen volksvertegenwoordiger, Jaak Verheyen. Na de dood van vader Augusteyns datzelfde jaar barstte een hevig intern conflict los, vooral van persoonlijke aard, dat tot een scheuring leidde. Naast Help U Zelve ontstond als concurrerend netwerk het Liberaal Werkersverbond (voortaan LWV) van Verheyen. Eigenaardig genoeg leidde dat niet tot een verzwakking, maar bloeiden beide organisaties: de Liberale Ziekenbeurs tot een maximum van 2000 leden (beide samen dus 6000 leden). Na langdurige ruzies over wie de liberale arbeiders nu politiek moest vertegenwoordigen, zouden beide als deelgroep worden opgenomen en vanaf 1906 elk een volksvertegenwoordiger krijgen, wat neerkwam op twee van de vijf liberale mandaten. Tussen beide groepen zou een bittere vijandschap blijven bestaan.

Twee bedenkingen hierbij. Opvallend is het parallellisme met de socialistische zuilopbouw: de netwerken, de multifunctionele betekenis van het volkshuis (ook het Liberale Volkshuis in een opmerkelijke art nouveau stijl), een aanhang die vooral materieel en minder ideologisch gemotiveerd was, het politieke bondgenootschap met een Franstalige groep (waarop de auteur niet verder ingaat), bijgevolg de impact van leidinggevende figuren inzake een Vlaamsgezind engagement en de radicaliteit ervan. Daarnaast stelt zich het probleem van de sociologische diversiteit van de aanhang. Terecht stelt de auteur dat het begrip 'werklieden' toen in de breedste betekenis moet worden begrepen, niet alleen ambtenaren, bedienden en arbeiders, maar ook kleine ambachtslieden, dus ruimer dan het huidige begrip 'werknemers'. Evenzo wijst hij op de sociaaleconomische transformatie van Antwerpen in de 19de eeuw alsook de effecten daarvan op de socioprofessionele samenstelling van de bevolking. Maar welke gevolgen dat had voor de liberale arbeidersbeweging is minder duidelijk. Het betreft ook een bijkomend onderzoek.

Maar een korte, gesystematiseerde analyse van de belangrijkste bestuursmandaten en van de mandatarissen had qua topfuncties toch reeds een eerste indicatie kunnen geven, vooral omdat Vanacker telkens de beroepen aanduidt. Nu komt de heterogeniteit van de aanhang sporadisch en gespreid in de tekst aan bod. Zo is er sprake van een belangrijk steunpunt bij (stads)ambtenaren en kleine zelfstandigen. Sprekend was de reden die Leo Augusteyns in 1912 opgaf om zijn liberale groep niet op te roepen tot deelname aan de door de socialisten aangekondigde nationale staking van 1913 in functie van enkelvoudig stemrecht. Ondanks zijn sympathie en zelfs zijn steun daarvoor, wat hem ten aanzien van de andere liberale Antwerpse volksvertegenwoordigers isoleerde, meende hij dat de achterban van zijn partij, van arbeiders tot kooplui, te verscheiden was om één gedragslijn voor iedereen voor te schrijven. Het commentaar van het socialistische dagblad *De Werker* loog er niet om, toen het vanuit de concurrentie polemisch stelde dat Augusteyns zich voortaan alleen nog kon profileren 'op het enige terrein dat hem overblijft: de flamingantenbeweging'. Een kern van waarheid bij die spreidstand?

Tot 1903 was Leo Augusteyns bij de werking van Help U Zelve niet betrokken. Na het lager onderwijs volgde hij een kleine twee jaar het Antwerpse atheneum en trad vanaf zijn 17 jaar in stadsdienst, een liberaal bolwerk. Kort daarna werd hij secretaris van de Liberale Vlaamse Bond, de Vlaamsgezinde liberale deelgroep, waarin hij naast Max Rooses zeer actief was. Net 21 jaar werd hij lid van het Vlaams-liberale Taalverbond, van de Antwerpse afdeling van het Willemsfonds en van de loge Marnix van Sint-Aldegonde waarin hij in 1893 meester werd. Bij de dood van zijn vader in 1900 volgde hij hem, vermoedelijk via steun vanuit de Liberale Vlaamse Bond, op als directeur van het Tehuis voor Verlaten Kinderen, bij het Bureel van Weldadigheid. Hij zat dus in andere circuits.

Pas in 1903 werd hij door de Kies- en Propagandakring van Help U Zelve aangezocht om met enkele intellectuelen van de Liberale Vlaamse Bond hun organisatie te komen versterken en om mee te helpen aan een overeenkomst met het LWV. Daarop werd Karel Weyler voorzitter van het nieuwe bestuur en Leo Augusteyns bestuurslid. De verzoening kwam er niet en Augusteyns identificeerde zich steeds meer met Help U Zelve. Toen hij vanuit die positie scherpe kritiek uitte op de benoemingen van het liberale stadsbestuur, stelde Rooses hem voor de keuze: ofwel afzien van aanvallen op partijgenoten en mandatarissen ofwel ontslag nemen als secretaris van de Liberale Vlaamse Bond. Bovendien kreeg hij als ambtenaar een berisping van zijn werkgever. Daarop nam hij ontslag uit de Liberale Vlaamse Bond en verdween hij in maart 1904 van het politieke toneel. Datzelfde jaar werd vanuit Help U Zelve met een groep van afgescheurde progressisten, De Eendracht, onder wie nogal wat Franstaligen en ook wallinganten, een nieuwe politieke formatie opgericht, de Liberale Volkspartij (voortaan LVP), een 'vooruitstrevend-radical partij', vertrekkend van het nationale programma van de Progressisten. Taal werd

niet zo belangrijk geacht. De eerste jaren verliep de communicatie in de twee talen, hoewel de mannen van De Eendracht zich snel het slachtoffer voelden '*d'ostracisme linguistique*'. Even kwam zelfs de oprichting van een Vlaamse en Franse afdeling ter sprake. Het was in het vooruitzicht van de parlementsverkiezingen van 1906 dat de LVP Augusteyns aansprak om haar kandidaat te zijn op de gezamenlijke liberale lijst, terwijl hij op dat moment nog geen lid van de partij was. Het betekende zijn politieke heroptreden vanuit de machtsstructuur van Help U Zelve en LVP. Daarin gevolgd door de basis profileerde hij zich onmiddellijk én als een radicaal liberaal, op sociaal gebied gewonnen voor structurele ingrepen door de overheid en voor de afschaffing van het coalitieverbod, én als een overtuigd flamingant, wat hem van de meeste progressisten onderscheidde. Vanuit de vernieuwde opvattingen binnen de Vlaamse beweging koppelde hij die Vlaamsgezindheid aan zijn sociale visie.

In mei 1906 werd hij verkozen, net 36 jaar geworden. In de Kamer zou hij Nederlands spreken, maar uit beleefdheid met een korte samenvatting in het Frans. Bij de Verenigde Liberalen maakte hij zich weinig geliefd door zijn antikolonialisme, door zijn republikeinse overtuiging en door zijn radicale Vlaamsgezindheid. Zijn scherpe aanvallen op Leopold II, 'als een kapitalist zonder scrupules', inzake Congo, zorgden voor een rel, waarbij hij bijna zijn job, die hij cumuleerde, verloor. Naar aanleiding van de parlementsverkiezingen van 1910 werd binnen de Verenigde Liberalen veel druk uitgeoefend om hem geen nieuw mandaat te geven, zowel openlijk als in laatste instantie via machinaties met voorkeurstemmen. Het gevolg van de polarisering was dat Augusteyns een monsterscore van 9133 voorkeurstemmen haalde, meer dan de zes andere liberale kandidaten samen. Vooral de Hostes met *Het Laatste Nieuws* hadden daarin een groot aandeel. Het zou het hoogtepunt van zijn politieke loopbaan worden en het maakte hem even '*incontournable*'. Deze geschiedenis was bekend, maar Vanacker geeft nu een uitgebreid relaas van de politieke spanningen, de dreigementen met aparte lijsten, de ingeroepen arbitrage van de parlementaire Liberale Linkerzijde, de uiteindelijke compromissen, zoals hij telkens ook uitgebreid op de samenstelling van de lijsten is ingegaan. Hoe het ook zij, met Augusteyns kreeg de LVP een uitgesproken links ('uiterst links' binnen het liberalisme) en Vlaamsgezind imago.

Tijdens die polarisering, vooral met de Liberale Associatie, bleek dat ook bij de Antwerpse liberalen de versmelting in één Vlaamsgezinde én progressieve organisatie zich niet doorzette. Vooreerst verhinderde de aversie tussen LVP en LWV een fusie, integendeel de kloof werd dieper. Het ging niet langer meer alleen om vetes uit het verleden en onderlinge strijd om mandaten, maar ook om verschillende visies. De LVP leunde inhoudelijk sterk aan bij de socialisten, het LWV stond via zijn verkozenen zoals schepen Louis Strauss en zijn erevoorzitters veel meer onder invloed van de Associatie. De maandenlange onderhandelingen tussen de LVP en de Liberale Vlaamse Bond in functie van een eenheidsformatie in 1909 leken meer

kans op succes te hebben, maar uiteindelijk sprongen die ook af. Wat ik daarover reeds in 1982 schreef, wordt bevestigd.¹ Finaal wilde de LVP de oprichting van een nieuwe partij op basis van een radicaal, democratisch en Vlaamsgezind programma. Dat veronderstelde een breuk met de Verenigde Liberalen, hoewel men vanuit een autonome positie nog met de andere liberale groepen kon onderhandelen. De tegenstelling doctrinair/franskiljons versus progressief/Vlaamsgezind stond voorop. De Liberale Vlaamse Bond wilde niet zo ver gaan. Ze weigerde zich op een klasstandpunt te stellen, verwierp 'de oude simplistische verdeling van het liberale leger in doctrinairs en progressisten' en verwees naar de verzoening in de liberale Kamerfractie. In feite was de Liberale Vlaamse Bond zelf nog verdeeld tussen meer progressieven en meer behoudsgezinden, zodat zij in fine liever vasthield aan haar mediërende en verzoenende rol binnen de Verenigde Liberalen. Vanacker voegt daaraan een paar belangrijke elementen toe. De mislukking hing ook samen met persoonlijke sympathieën en antipathieën van kopstukken-onderhandelaars. Volgens Nicolaas Cupérus waren alle LVP-ers 'onverbeterlijke twistzoekers'. Hij vond dat haar gemeenteraadsleden (waartoe Augusteyns niet behoorde) zich vooral wilden profileren, want zij stemden meestal mee met de socialisten en toonden zich Vlaamsgezinder dan de afgevaardigden van de Liberale Vlaamse Bond 'zonder inachtneming der vrijzinnige belangen – men zou somtijds denken: opgestookt door de klerikalen'. Het is niet duidelijk waarover hij het heeft, want het gemeentelijk niveau werd niet onderzocht. Maar het geeft wel aan dat de LVP, naar het model van haar kopman, een ongebonden koers voer en zich Vlaamsgezinder opstelde dan de Liberale Vlaamse Bond die meer met antiklerikale belangen moest rekening houden. In januari 1910 zou Louis Franck, de volksvertegenwoordiger van de Liberale Vlaamse Bond, die middenpositie bevestigen, evenzeer beducht voor een onherstelbare scheuring van de liberale partij. Beide Antwerpse deelkorpsen bleven wederzijds sympathiserend, maar autonoom. Het vooroorlogse historische moment was voorbij.

Intussen had Augusteyns een grote Vlaamsgezinde reputatie gekregen, ook buiten Antwerpen. Zo verving hij Franck bij het optreden van de drie kraaiende hanen in Brussel en engageerde hij zich voluit in de pluralistische campagne voor de vernederlandsing van de Gentse universiteit. Als enige van de Antwerpse liberale volksvertegenwoordigers toonde hij zich voorstander van Vlaamse regimenten en zelfs van regionale rekrutering naar aanleiding van de legerwet van 1913. Toen een aantal Vlaamse liberalen steeds meer aanstoot nam aan het negeren van het Nederlands in de Landsraad der Liberale Partij en in de Progressistische Federatie, en protesten weinig uithaalden, werd einde 1913 onder impuls van Julius Hoste jr. het Liberaal Vlaams Verbond opgericht. Als reactie wilde men alle Vlaamsgezinde

1. H. Van Velthoven, *De Vlaamse kwestie 1830-1914: Macht en onmacht van de Vlaamsgezinden*, Kortrijk, 1982.

krachten binnen de liberale partij bundelen en tevens een eigen zuil uitbouwen. Augusteyns behoorde tot het vijftal aanwezige volksvertegenwoordigers en werd ondervoorzitter van het algemeen bestuur. Evenzo behoorde hij tot het organisatiecomité van het Liberaal Mutualistisch Congres voor de Vlaamse Gewesten in 1914.

**EEN TWEEDE LEVEN:
GEMATIGD ACTIVIST, VLAAMS-
NATIONALIST, ANTIFASCIST**

Bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog was Augusteyns 44 jaar. Van alle Vlaamse parlementsleden zouden alleen hij en zijn Antwerpse katholieke collega Adelfons Henderickx zich bij het activisme aansluiten. Vanaf dan zouden zij hun houding op elkaar afstemmen, zij het dat Henderickx radicaler was; zij werden vrienden. De versnelling kwam er toen de Duitse bezetter einde 1915 de vernederlandsing van de Gentse universiteit aankondigde. Volgens beiden mocht dit niet aan de bezetter worden gevraagd en mocht men er ook niet mee samenwerken, maar evenmin moest men zich niet tegen dit recht, geen gunst, verzetten. Zij werden voorzitter van de Hogeschoolbond die propaganda voor de Vlaamse universiteit zou maken. Deze publiceerde twee manifesten. De mislukking van het volksmanifest in oktober 1916 leverde reeds een eerste indicatie op van hoe weinig steun het activisme had. Men hoopte op 100 000 handtekeningen en verkreeg er ondanks alle moeite 3000. Dat was al dansen op een dunne koord. Beiden weigerden toe te treden tot de Raad van Vlaanderen, waarbij meespeelde dat ze als Belgische parlementsleden veel te verliezen hadden. Maar ook dat ging gepaard met een zekere dubbelzinnigheid. Zij wilden niet openlijk met de Duitsers samenwerken, maar waren wel bereid de realisaties van de *Flamenpolitik* over te nemen en te verdedigen. Dat kreeg een nieuwe dimensie toen de Raad de Belgische staatsstructuur wilde aanpassen of vernietigen. In die strijd steunde Augusteyns, ook in bestuursfuncties, de opgerichte organisaties die opkwamen voor federalisme binnen België. In zijn discours vulde hij dat minimalistisch in: beperkt tot de splitsing van de ministeries. Als Vlaamse parlementsleden geraakten zij steeds verder geïsoleerd. De tegenbeweging was zeer

Voorpagina van *L'Université Flamande* met een artikel over een grote manifestatie in Brussel voor de vernederlandsing van de Gentse universiteit, Brussel, maart 1911. [Foto, ADVN, VFBY90]

snel op gang gebracht en won aan kracht onder leiding van Louis Franck, zoals vermeld de Antwerpse volksvertegenwoordiger van de Liberale Vlaamse Bond, onder de vorm van manifesten die ten opzichte van de Raad en het activisme in het algemeen steeds scherper werden. Deze reactie resulteerde in het fiasco van de door de Duitsers geëiste volksraadpleging op 3 februari 1918, naar aanleiding van het uitroepen van de Vlaamse zelfstandigheid door de Raad: in Antwerpen 500 tot 600 activisten en 6000 tegenbetogers. Augusteyns was daarop niet aanwezig. Onder activistische druk werden toen Franck en anderen naar Duitsland weggevoerd.

Vanaf het begin telde Franck nogal wat medestanders bij de leiding van de LVP, onder wie twee ex-voorzitters, zodat het activistische engagement van Augusteyns daar voor toenemende problemen zorgde. Toen hij zich niet helemaal aan de afspraken hield door mee te doen aan een grootse hulde ter ere van Borms en in maart 1917 een activistische groep binnen de LVP oprichtte, Voor Vrede en Vrij Vlaanderen, werden hij en zijn volgelingen uit de partij gezet.

Tijdens het laatste jaar van de bezetting zocht Augusteyns meer contacten met de Raad van Vlaanderen. Zo vroeg en aanvaardde hij subsidies voor zijn liberale minderheidsgroep. Dubieus was zijn houding in 'de slag om het stadhuis'. Na de mislukte volksraadpleging wilde de Raad de macht in de grote steden overnemen, wat uiteindelijk alleen in Gent zou gebeuren. Maar ook voor Antwerpen werden plannen gemaakt en figuren aangesproken. Hoog op de lijst stond Augusteyns als kandidaat-schepen of burgemeester. Uit de analyse van Vanacker blijkt dat hij daartoe bereid was op voorwaarde dat men de kwestie van zijn pensioen zou regelen en dat in geen geval, zoals in Gent, een Duitser burgemeester zou worden. Dat activisme ging dus niet door. In november 1917 benoemde de Duitse gouverneur-generaal Augusteyns tot beheerder van het Koninklijk Conservatorium in Antwerpen en in mei 1918 tot beheerder van het Hoger Handelsinstituut. Een conflict in het Conservatorium, waar zijn aanstelling op veel weerstand stuitte, zou hem achteraf zuur opbreken.

Toen de bevrijding naderde, valt op hoe verkeerd de gematigde activisten de situatie en hun lot hadden ingeschat. Zo meende Augusteyns dat de passivisten de resultaten van de activisten niet verloren zouden laten gaan en dat voormalige Antwerpse liberale medestanders als Franck zich als verzoeners om zijn lot zouden bekommeren. In tegenstelling tot hetgeen de auteur overigens denkt, kondigde koning Albert tijdens zijn Troonrede van 22 november 1918 niet de vernederlandsing van de Gentse universiteit aan, maar wel de basis van een Vlaamse universiteit in Gent, zonder zich over de afschaffing van de Franstalige universiteit uit te spreken.²

2. H. Van Goethem, *De monarchie en 'Het einde van België'. Een communautaire geschiedenis van Leopold I tot Albert II*, Tielt, 2008, pp. 107-108. Voor de volledige tekst van de Troonrede: E. Gerard & K. Van Nieuwenhuysse (red.), *Scripta Politica. Politieke geschiedenis van België in documenten (1918-2000)*, Leuven, 2005, pp. 13-20.

Augusteyns werd aangehouden op 18 november 1918 en voorlopig vrijgelaten op 26 mei 1919. Op het laatst werd hij niet meer van activisme beschuldigd, en kwam er dus geen assisenproces, maar aanvaardde men alleen 'verklikking aan de vijand'. Dat had te maken met het incident in het Conservatorium. Tegen vele verwachtingen in werd hij correctioneel veroordeeld tot drie jaar en een boete van 500 frank. Bovendien verloor hij levenslang zijn burgerlijke en politieke rechten. Augusteyns zou deze beschuldiging als lasterlijk blijven aanvechten. In 1935 kreeg hij eerherstel van het Brusselse hof van beroep, waarna hij opnieuw pensioenrechten kon doen gelden. Mede dankzij het lobbyen van een actiecomité, vooral bij Antwerpse socialistische parlementsleden in functie van de socialistische minister van Justitie Emile Vandervelde, werd hij in mei 1921 vrijgelaten.

Vanwege zijn veroordeling moest Augusteyns op zoek naar ander werk, buiten de stedelijke ambtenarij, en kwam hij niet meer in aanmerking voor een parlementair mandaat. Zo begon een tweede leven, ook omdat voor hem het Vlaamse probleem nu het belangrijkste werd. Men kan zijn verdere politiek handelen in een viertal fases indelen. Hij werd actief in de Antwerpse afdeling van de Frontpartij, waarvan hij bestuurslid werd. Als gevolg daarvan moest hij in naam van de Godsvrede zijn progressief-liberale overtuiging, zowel sociaaleconomisch als levensbeschouwelijk, ondergeschikt maken. Des te meer ergerde hem het gebrek aan Vlaams-nationalistische eenheid en het doorbreken van diezelfde Godsvrede in katholiek-nationalistische zin en de evolutie in corporatistische en fascistische richting. In oktober 1927 nam hij ontslag uit het bestuur van het Front, waarna hij bijna zes jaar wegbleef. Einde 1928 werd hij, voordien reeds beheerder van de vzw Bormsfonds en voorzitter van het Huldecomiteit, de vertrouwensman van August Borms. Op die manier speelde hij een grote rol bij diens 'verkiezing' in december 1928. De heldenverering van Borms kreeg mythische proporties. Tijdens de hulding na diens vrijlating, noemde Augusteyns hem 'de rots van het Vlaamse verzet en de redder van Vlaanderen', waarop Borms God dankte die hem uitverkoren had om het Vlaamse vaderland van de ondergang te redden. Daarna zou Augusteyns zich met weinig succes inzetten voor de derde Raad van Vlaanderen (ondervoorzitter), voor de Nederlandstalige Unie (lid van het erecomité en bestuurslid) en als hoofdredacteur van het weekblad *De Noorderklok*.

De derde fase werd ingeleid door de verkiezing van het Vlaams-nationalisme in 1932 en de oprichting van het VNV in 1933. Toen het Antwerpse Front zich daarop reorganiseerde, engageerde Augusteyns zich opnieuw en werd hij ondervoorzitter. Hij bleef zich inspannen voor de Godsvrede (de oprichting van de Godsvrededefederatie in november 1933) en was een krachtig bestrijder van het fascistische VNV. Toen het Antwerpse Front in oktober 1934 de opslorping door het VNV verwierp, waarna de voorzitter en de secretaris overliepen, werd hij eerst waarnemend voorzitter en later voorzitter op 65-jarige leeftijd. Pijnlijk realiseerde hij zich dat hij en zijn

medestanders tot de 'oude garde' behoorden, door de tegenstanders spottend 'het oudemannenhuis' genoemd. Hij kon het tij niet doen keren, zodat hij in april 1936 ontslag nam. Tijdens de volgende jaren bleef hij de strijd voor een zelfstandig Vlaanderen in een federatieve staatsvorm combineren met pleidooien voor een democratisch Vlaanderen. Verschillende verenigingen werden opgericht, maar de politieke invloed daarvan was gering. Daarbij was Augusteyns steeds meer naar links opgeschoven, zijn oorspronkelijke biotoop. In de strijd tegen het fascisme schuwde hij ook de samenwerking met de Vlaamse communisten niet, zoals in het 'Vlaams Blok voor Zelfbestuur en Democratie'. In augustus-september 1933 had hij overigens een reis van een paar weken in de USSR gemaakt. Het kwam zijn geloofwaardigheid niet ten goede.

Zijn houding tijdens de Tweede Wereldoorlog stak daartegen af. Hij liet zich verleiden tot medewerking en een toespraak in een nieuwe grootscheepse huldiging van Borms op 27 juni 1943. Hoewel hij erop wees dat hun wegen zich intussen ideologisch hadden gescheiden en hijzelf nog steeds vasthield aan de leuze 'Onverduits, onverfranst', was het de meeting waarop Borms de eenheid van de Vlamingen als Germaans volk onder de collaboratievlag predikte en tot slot een applaus voor Hitler vroeg. Voordien had Augusteyns bij de Bormscommissie een dossier ingediend tot uitbetaling van zijn volledig pensioen, waardoor zijn inkomen vanaf 1941 verdrievoudigde. Na de bevrijding moest hij dat bedrag terugbetalen, terwijl hij om die reden opnieuw zijn burgerlijke en politieke rechten kwijtspeelde. Hij overleed op 15 december 1945.

SLOTBESCHOUWING

Bij een eerste lectuur was het mij wat ontgaan, maar als men een aantal analyse-elementen van Vanacker bij elkaar brengt, dringen een aantal bedenkingen en vragen zich op, met name de prijs van het activisme én voor Augusteyns zelf én voor de LVP, de sterkste vooroorlogse arbeidersbeweging in Antwerpen. Wat Augusteyns zelf betreft, na 1918 speelde hij nog wel een rol en trad hij af en toe zelfs op de voorgrond, maar een parlementair mandaat mocht hij niet meer bekleden en zijn vooroorlogse machtsbasis was hij kwijt. Dat beperkte zijn politieke relevantie. Maar wat waren de effecten op de LVP? Door zijn persoonlijk activistische optreden en de vorming van een activistische minderheidsfractie verdeelde hij de LVP. Een verscheurdheid die na de Eerste Wereldoorlog voortduurde. Dat bereikte een climax naar aanleiding van de gemeenteraadsverkiezingen van april 1921. Nadat de 'Augusteynisten' een alternatieve lijst met zeven kandidaat-gemeenteraadsleden hadden ingediend, schafte de toenmalige leiding van de LVP de poll af om hen zo buitenspel te zetten. Daarop zou Augusteyns de leden van Help U Zelve oproepen om voor de Frontpartij te stemmen, om na de verkiezingen de leiding van Help U Zelve over te nemen of een nieuwe groep te stichten. Ook later zou hij zich nog

een paar keer rechtstreeks tot de leden van Help U Zelve richten. Zo nog in 1932 toen hij zich afvroeg wat de leiding bezielde om mee het 75-jarige bestaan van de Liberale Grondwettelijke Vereniging (voorheen Association Libérale) te willen vieren. Hij contrasteerde dat met de vooroorlogse rebelse organisatie. Niet ten onrechte, want de auteur vraagt zich eveneens af waarom de liberale arbeidersgroepen, en vooral de LVP, zich reeds in 1919 zo inschikkelijk hadden getoond, zowel programatisch als qua mandaten. Bij deze parlementsverkiezingen verloren ze beide hun volksvertegenwoordiger. Ook de LVP sloot voortaan nauwer aan bij de Verenigde Liberalen. Het werd nog pijnlijk toen voorzitter Victor Ressler ontslag moest nemen, omdat hij als medewerker van *Het Laatste Nieuws* het in Antwerpen tot stand gekomen democratische schepencollege Van Cauwelaert-Huysmans systematisch had verdedigd, tegen de liberale oppositie onder dominantie van de Associatie in. Op 6 februari 1924 schreef hij aan Julius Hoste jr. *“Te Antwerpen is de toestand nog beroerder dan overal elders. Intussen lopen, elke dag, van onze beste krachten over naar ‘t Front en naar de socialisten, terwijl de minder combattieven naast de weg bij de pakken gaan neerzitten”*. Kortom, als men de naoorlogse malaise en de neergang van een radicaal en Vlaamsgezind liberalisme in Antwerpen wil bestuderen, zal men ook rekening moeten houden met de factor-Augusteyns.

Harry Van Velthoven (°1944) is doctor in de geschiedenis en emeritus hoogleraar aan de Hogeschool Gent, departement Handelswetenschappen en Bestuurskunde. Hij publiceerde over Vlaamse en Waalse beweging, Brusselse taalproblematiek, natievorming. Hij is sinds 2004 redactielid van *Wetenschappelijke tijdingen*.